

УДК 37.03.321

Л.Г. Шилова

СЗОШ № 14, м. Мелітополь, Запорізька область

УДОСКОНАЛЕННЯ УРОКУ ГЕОГРАФІЇ – ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Вступ. Урок як форма організації навчального процесу у школі виник давно, але він постійно змінюється, набуває нових форм та змісту. Зараз класно-урочна система організації навчання має певні недоліки:

- побудова уроку за схемою «опитування – пояснення - закріплення» не забезпечує умов реалізації принципу розвивального навчання, оскільки орієнтує учнів на засвоєння знань, а не на самостійну пізнавальну діяльність;

- урок спрямований на формування в учнів наукових знань без урахування закономірностей розвитку розумової діяльності;

- переважає цільова установка, яка спрямована на діяльність учителя;

- здійснення індивідуального підходу до учнів в умовах класу виявляється складним, тому вчитель майже завжди орієнтується на учня середніх можливостей [4].

Тому сучасною проблемою дидактики є пошук шляхів модернізації класно-урочної системи навчання.

Мета даної статті - акцентувати увагу на аспектах сучасного уроку. Окремими завданнями є:

- дослідити, які чинники впливають на урок як на складову навчального процесу;

- констатувати основні ознаки уроку як основної форми організації навчальної діяльності;

- виявити шляхи модернізації класно-урочної системи;

- оглянути сучасні вимоги до уроку;

- підкреслити значення формування спільних (учителя і учнів) цілей і завдань уроку.

Виклад основного матеріалу. Основними чинниками, що впливають на урок географії, є:

- соціокультурні та економічні умови розвитку суспільства;
- державне замовлення школі на підготовку майбутніх громадян, здатних задовольнити актуальні потреби суспільства;
- державні стандарти та програми з їх цілями та предметним змістом;
- сучасні педагогічні концепції та технології;
- особистість учителя (його стиль спілкування з учнями, рівень фахової підготовки, ступінь володіння методичними прийомами).

Основними ознаками уроку є постійний склад учнів, регламентованість часом та включення в розклад, використання різноманітних форм організації навчального процесу (фронтальних, парних, групових, індивідуальних) і методів навчання (традиційних, активних, інтерактивних), наявність системного контролю навчальних досягнень [2]. Ураховуючи основні ознаки уроку та впливаючі на нього чинники, а також вищеперераховані його недоліки, бачимо, що має місце потреба в модернізації класно-урочної системи шляхом:

- зміни характеру взаємодії учасників навчального процесу, який передбачає виконання вчителем функцій фасилітатора (вчитель сприяє, полегшує), тобто перехід від відношень «суб'єкт-об'єктних» до «суб'єкт-суб'єктних»;
- запровадження інтерактивних методів навчання, які дозволяють обмінюватися думками «учитель-учень» або «учень-учень».
- запровадження особистісно зорієнтованої психології;
- спрямування освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості;
- поширення технології розвитку критичного мислення;
- запровадження інформаційно-комунікаційних технологій;
- спрямованості навчальної діяльності на соціалізацію особистості, поступове засвоєння і придбання нею соціально значущих характеристик свідомості і поведінки [4].

Навчальний процес, який орієнтований на особистість учня, враховує його індивідуальні особливості та здібності. Отже, в центрі навчального процесу знаходиться учень, його пізнавальна та творча діяльність, тому і відповідальність за успіх навчальної діяльності переважно учні беруть на себе. Роль учителя в навчальному процесі дуже відповідальна, але зовсім відмінна від тієї, що орієнтована на традиційне навчання, а навчальна діяльність учнів має сприяти розвитку їхнього критичного та творчого мислення [5].

У 1956 р. Бенджамін Блум, професор Чикагського університету (США), запропонував багаторівневу структуру розумової діяльності учнів. Для визначення рівня розвитку в учнів навичок творчого і критичного мислення Блум виділив шість рівнів мислення. На першому, базовому, рівні знаходяться знання, а вище – послідовно - розуміння, використання, аналіз, синтез, оцінювання фактів і інформації та їх застосування для розв'язування завдань реального життя і в навчальній діяльності (рис.).

РИСУНОК НА ОТДЕЛЬНОМ ФАЙЛЕ !!!

Цілепокладання праці вчителя – це процес формування мети на основі врахування особливостей виконавців діяльності, у ході якого передбачається досягнення певних результатів. *Визначення сумісних цілей* – основа ефективної діяльності вчителя і учнів, яка упереджує характер їх взаємодії. Учні бажають щось узнати з теми уроку, самі ставлять проблеми та завдання, які самі й будуть виконувати. *Цілереалізація* – це процес, під час якого праця учнів за сприяння учителя виконує завдання сумісних цілей і переходить у наслідок – результат діяльності.

З вищевикладеного бачимо, що процес навчання спрямований на зміни у рівнях розумової діяльності. Тобто, дуже актуально не зупинятися на нижчих рівнях (особливо базовому) розумової діяльності учнів, а формувати навички мислення високого рівня, щоб учні вміли робити висновки, протиставлення, вміли порівнювати, доводити, передбачати, визначати цінність, висувати гіпотези, відстоювати їх, приймати рішення і відповідати за них.

Дуже важливим для учня є бачити проблему або виявити її. Якщо проблема знайдена, учень міркує, як же її вирішити? Виникає ціла низка питань, на які теж ще нема відповіді. Учні з розвиненим критичним мисленням це робити нескладно. І якщо в його розумінні вирішення головної проблеми потребує вирішення декількох підпроблем - це вже шлях до успіху. Бо розуміння проблеми – ключового питання – це вже її вирішення наполовину [3]. Вміння ставити питання – це творчий пошук, який в парі, в групі швидко дає результати. Якщо учень у процесі навчання розуміє головне глибинне питання - ключове питання – проблему, то це полегшує його творчу діяльність. а досягнутий результат (вирішення) буде креативним.

Ключові питання мають декілька функцій – вони:

- розкривають сутність предмета, явища, теми;
- повторюються під час вивчення;
- порушують інші ключові питання.

Роль учителя – диригувати ходом вирішення проблеми, ключового питання засобом полілогу, який виявляє грані критичного мислення та розуміння.

Ефективним виглядає той урок, де формувалось та підтримувалось критичне мислення. Критичне мислення означає не негативність суджень або критику, а розумне розглядання різних підходів до трактовки питання з тим, щоб винести обґрунтовані судження і рішення. Орієнтація на критичне мислення передбачає, що ніщо не приймається на віру. Кожен учень має право висувати своє власне судження. Критичне мислення – це здатність аналізувати інформацію з позиції логіки та особистісно-психологічного підходу з тим, щоб застосувати одержані результати як до стандартних, так і до нестандартних ситуацій, питань і проблем. Розвинуте критичне мислення – це здатність ставити нові питання, вирішуючи проблеми, висувати різні аргументи доказовості, приймати незалежні продумані рішення [1].

Висновки. Сучасний урок – це такий урок, на якому створено реальні умови для інтелектуального, соціального, морального становлення особистості учня. На уроці при застосуванні інтерактивних форм, прийомів, методів навчання

розвивається критичне мислення учнів, що робить їх становлення дієвим та готує їх до життя, а уроки з сумісно визначеними цілями та завданнями стають ефективними. Треба, щоб інформаційне навчання поступово переходило в мотиваційне, коли на першому плані - свідомо пізнавальна діяльність учнів, а вчитель виступає помічником у конкретних навчальних ситуаціях, стверджуючи їхній успіх та впевненість у здібностях. Учні, які чітко уявляють, що вони хочуть від учіння, будуть свідомо навчатися, бо вони активні учасники не тільки створення сумісних цілей, а й вирішення завдань і проблем уроку.

Уміння виявляти питання – ключове чи тематичне – це шлях до розуміння і підняття з нижчого рівня мисленнєвої діяльності до вищого рівня.

Література:

1. Гаркавченко О. Критичне мислення на уроках. Методика викладання географії. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»).
2. Житник Б. Основи сучасного навчання. Сучасні шкільні технології. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – 112 с. – (Б-ка «Шк. світу»).
3. Intel. Навчання для майбутнього. – К.: Вид. група BHV, 2004. – 416 с.
4. Покроева Л., Рябова З., Байназарова О., Капустін. І., Ставицький С. Сучасний урок: традиційні та інноваційні підходи // Директор школи. – 2007. - № 1. - С. 9-14.
5. Яновицька О., Адамський М. Класно-урочна система: глухий кут чи основа для відновлення. Нова дидактика і 1000 дрібниць. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 112 с. – (Б-ка «Шк. світу»).